

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น 19

การบริหารจัดการ น้ำทั้งระบบ

การสร้างเติบโต
บนคุณภาพชีวิตที่เป็น
มิตรต่อสิ่งแวดล้อม

“การพัฒนาการจัดการเชิงลุ่มน้ำ
เพื่อความมั่นคงด้านน้ำเพื่อปรับสมดุล
ด้านการจัดหา การใช้ และการอนุรักษ์”

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (19) การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับสมดุลการบริหารจัดการน้ำ ในการอุปโภคบริโภค เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ รวมทั้งการพัฒนาการจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ โดยมี 3 เป้าหมายระดับประเด็น ได้แก่ (1) ความมั่นคงด้านน้ำของประเทศเพิ่มขึ้น (2) ผลผลิตของน้ำทั้งระบบเพิ่มขึ้น ในการใช้น้ำอย่างประหยัด และสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้น้ำ และ (3) แม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพให้มีระบบนิเวศที่ดี

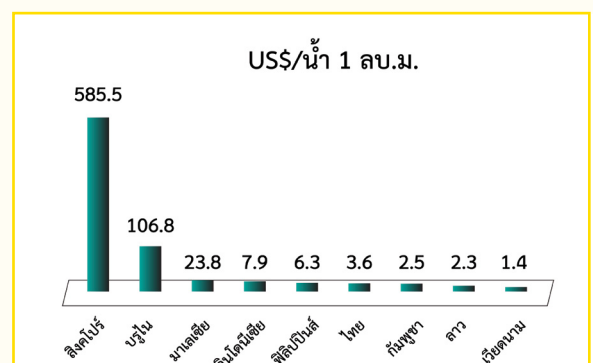
การประเมินผลลัพธ์การดำเนินการที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย

190001

(1) **ความมั่นคงด้านน้ำของประเทศเพิ่มขึ้น** พิจารณาจากการจัดอันดับดัชนีความมั่นคงด้านน้ำของประเทศโดยธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) ซึ่งในปี 2559 จากการวัดระดับความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ มีเกณฑ์การวัดระดับจาก 1 ถึง 5 โดยประเทศไทยอยู่ในระดับที่ 2 เป็นระดับที่มีการดำเนินการด้านความมั่นคงบางส่วน จากข้อมูลพบว่าคงที่จากรอบสำรวจก่อนหน้าในปี 2556 อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในรายละเอียดจากคะแนน พบว่าคะแนนเพิ่มขึ้นจาก 47.9 คะแนน เป็น 54.4 คะแนน สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยมีความมั่นคงด้านน้ำเพิ่มขึ้น และมีโอกาสบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ 60 คะแนน ในปี 2565

190002

(2) **ผลผลิตของน้ำทั้งระบบเพิ่มขึ้น ในการใช้น้ำอย่างประหยัดและสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้น้ำ** พิจารณาจากผลผลิตการใช้น้ำ โดยเทียบเคียงจากรายงานแนวคิดความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ-ประเทศไทยกับนานาชาติ 2559 โดยคณะวิศวกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าผลผลิตจากการใช้น้ำของประเทศไทยต่อน้ำ 1 ลบ.ม ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจเท่ากับ 3.59 ดอลลาร์สหรัฐ เมื่อเทียบกับประเทศในกลุ่มอาเซียน ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 6 เป็นรองเพียง 5 ประเทศ (1) สิงคโปร์ (2) บรูไน (3) มาเลเซีย (4) อินโดนีเซีย (5) ฟิลิปปินส์ และจัดอยู่ในลำดับที่ 132 ในระดับโลก

ที่มา: รายงานแนวคิดความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ-ประเทศไทย กับนานาชาติ 2559

190003

(3) แม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพให้มีระบบนิเวศที่ดี พิจารณาจากดัชนีสัดส่วนของแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติที่ไม่มีสิ่งรุกร้าผิวกฎหมาย โดยสามารถเทียบเคียงสถานการณ์จากข้อมูลจำนวนพื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ ซึ่งจะได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้มีระบบนิเวศที่ดี โดยในปี 2552 มีจำนวนทั้งสิ้น 48 แห่ง เพิ่มขึ้นเป็น 95 แห่ง ในปี 2558 สะท้อนให้เห็นว่ามีแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพให้มีระบบนิเวศที่ดีเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์ของเป้าหมายระดับประเด็น ทั้ง 3 เป้าหมายแล้วแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงมีความท้าทายอย่างมากเพื่อให้บรรลุเป้าหมายระดับประเด็นตามที่กำหนดไว้

ความท้าทายที่สำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ (1) การรับมือต่อความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้นในภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรมและบริการ อันเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (2) การฟื้นฟูทรัพยากรแหล่งน้ำที่ถูกทำลายจากพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาคอุตสาหกรรมและบริการ และ (3) การรวบรวมและจัดการข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ อาทิ ปริมาณการใช้น้ำในภาคครัวเรือน ภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรม สภาพภูมิอากาศล่วงหน้า รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

แผนแม่บทฯ ประเด็น การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ ประกอบด้วย 3 แผนแม่บทย่อย สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้ (1) *การพัฒนาการจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ* มีแนวทางในการพัฒนาที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการน้ำและลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติด้านต่าง ๆ ผ่านการพัฒนาความสามารถของทรัพยากรมนุษย์และองค์กรผู้ใช้น้ำ และนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในระบบบริหารจัดการ (2) *การเพิ่มผลผลิตของน้ำทั้งระบบในการใช้น้ำอย่างประหยัด รู้คุณค่า และสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้น้ำให้ทัดเทียมระดับสากล* มีแนวทางในการพัฒนาที่เน้นการจัดหาและใช้น้ำอย่างประหยัด รู้คุณค่า ลดการสูญเสียและสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้น้ำผ่านระบบต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อการเติบโตของเศรษฐกิจ (เกษตรกรรม อุตสาหกรรม) และสังคมในอนาคต และ (3) *การอนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ* มีแนวทางในการพัฒนาที่เน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำลำคลอง แหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ โดยการพิสูจน์แนวเขตแม่น้ำลำคลอง รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนโดยมีรายละเอียดผลการดำเนินงานรายเป้าหมายของแต่ละแผนแม่บทย่อย ดังนี้

190101

190102

190103

190201

190202

190203

190301

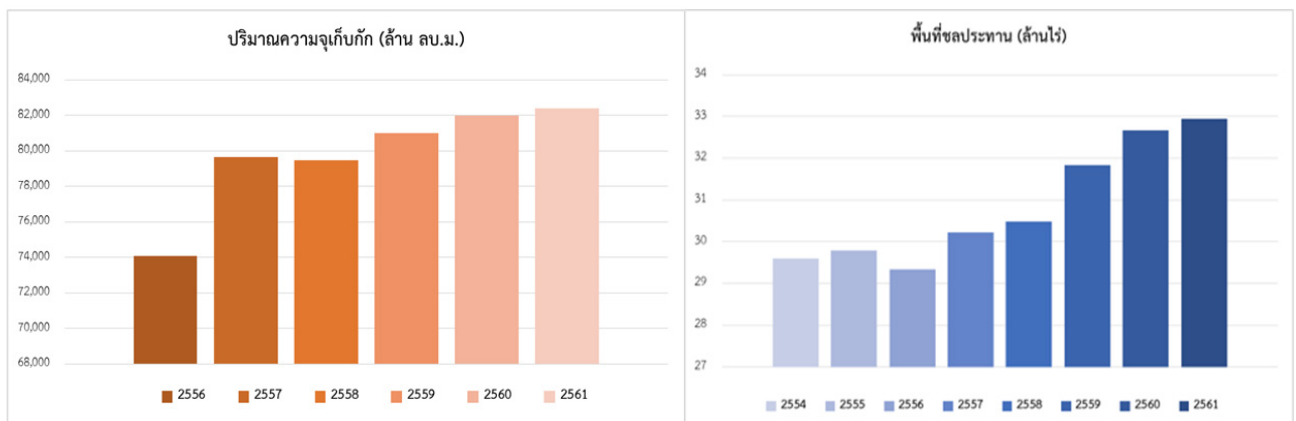
แผนแม่บทย่อย การพัฒนาการจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบ เพื่อความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ

เป้าหมาย

ระดับความมั่นคงด้านน้ำอุปโภคบริโภค เพิ่มขึ้นจากระดับ 3 ให้เป็นระดับ 4

090101

ความเพียงพอและคุณภาพของน้ำอุปโภคบริโภคมีส่วนสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นส่วนสนับสนุนเป้าหมายด้านความมั่นคงทางด้านน้ำของประเทศ ปัจจัยสำเร็จที่ต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ประกอบด้วย การจัดให้มีน้ำสะอาดใช้ทั่วถึงทุกครัวเรือน การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการและการใช้น้ำ และการเพิ่มศักยภาพในการบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากการอุปโภคบริโภคและการผลิต

ที่มา: Sustainable Development Report 2019

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย เมื่อพิจารณาจากดัชนีความมั่นคงด้านน้ำอุปโภคบริโภค พบว่าเป้าหมายดังกล่าวสามารถสะท้อนจากข้อมูลสัดส่วนของประชากรที่เข้าถึงบริการน้ำดื่ม และสัดส่วนของน้ำเสียที่ได้รับการบำบัดจาก Sustainable Development Report 2019 ซึ่งจัดทำโดย Sustainable Development Solutions Network (SDSN) และ Bertelsmann Stiftung พบว่าประเทศไทยมีประชากรร้อยละ 98.2 ที่เข้าถึงบริการน้ำดื่มนับเป็นอันดับที่ 3 ของอาเซียน รองจากสิงคโปร์ (ร้อยละ 100) บรูไน (ร้อยละ 99.5) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไทยมีความก้าวหน้าในการจัดหา น้ำสะอาดค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม ในด้านการใช้และการอนุรักษ์น้ำยังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร แสดงจากข้อมูลสัดส่วนของน้ำเสียที่ได้รับการบำบัด ซึ่งมีเพียงร้อยละ 12.1 ของปริมาณน้ำเสียรวม ดังนั้นการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายความมั่นคงด้านน้ำอุปโภคบริโภคจึงจำเป็นต้องเร่งรัดการพัฒนา ระบบการจัดการน้ำเสียจากชุมชนซึ่งเป็นน้ำเสียส่วนใหญ่ของประเทศ

190101

การดำเนินการที่ผ่านมา หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย (มท.) เป็นผู้รับผิดชอบหลักการพัฒนา ระบบน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการบำบัดน้ำเสียชุมชน โดยได้ดำเนินการพัฒนาระบบประปาและบำบัดน้ำเสียในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2562 ได้ดำเนินการก่อสร้างระบบ ประกอบด้วย ระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน 1,197 แห่ง และการขยายเขตการให้บริการน้ำประปาของการประปาส่วนภูมิภาค และการประปานครหลวงให้มีครัวเรือนได้รับการบริการน้ำประปาเพิ่มขึ้น 26,000 ครัวเรือน นอกจากนี้ ได้มีการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชนเพิ่มเติมจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลกมลา และเทศบาลตำบลฉลอง จังหวัดภูเก็ต เทศบาลตำบลบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เทศบาลเมืองสามพราน จังหวัดนครปฐม และเทศบาลนครจังหวัดระยอง ซึ่งรวมทั้งหมดเป็น 105 แห่ง นอกจากนี้ แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี พ.ศ. 2561–2580 กำหนดเป้าหมายให้มีการสร้างระบบประปาให้ครอบคลุมทุกครัวเรือน และการเพิ่มประสิทธิภาพระบบประปาหมู่บ้านจำนวนมากกว่า 5,000 หมู่บ้าน รวมทั้งการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชนเพิ่มเติมจำนวน 100 แห่ง ภายในปี 2565

ประเด็นท้าทายที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย ประเด็นท้าทายที่สำคัญ คือ การลงทุนพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนให้มีความครอบคลุมทุกพื้นที่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมความสามารถองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการบริหารจัดการและการจัดเก็บรายได้สำหรับระบบประปาหมู่บ้านและระบบบำบัดน้ำเสียที่ก่อสร้างแล้วเสร็จเพื่อให้มีการดูแลบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ระบบได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเพื่อการบรรลุเป้าหมาย มท. โดย อปท. ควรพิจารณาดำเนินการที่สำคัญ ได้แก่ โครงการลงทุนและบริหารจัดการระบบบำบัดน้ำเสียร่วมกันระหว่าง อปท. รัฐวิสาหกิจ และบริษัทเอกชน มาตรการกำหนดอัตราค่าบริการจัดการน้ำเสียที่สอดคล้องกับต้นทุนการบริหารจัดการและได้รับการยอมรับจากประชาชน บนหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายเพื่อให้การดำเนินงานมีความยั่งยืน นอกจากนี้ มท. ควรเร่งรัดการจัดทำและปรับปรุงข้อมูลตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง อาทิ จำนวนครัวเรือนเข้าถึงระบบประปา และจำนวนครัวเรือนเข้าถึงระบบสุขาภิบาล เพื่อให้สามารถแสดงระดับการมั่นคงด้านน้ำการอุปโภคบริโภคของประเทศได้อย่างชัดเจน

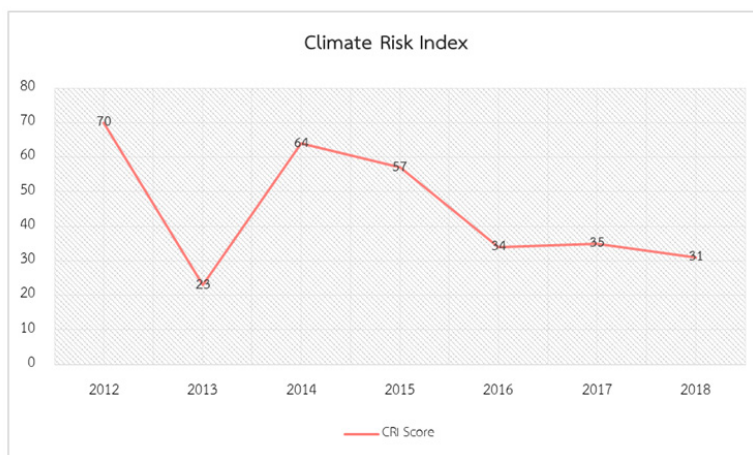

แผนแม่บทย่อย การพัฒนาการจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบ เพื่อความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ

เป้าหมาย

ระดับการรับมือกับภัยพิบัติด้านน้ำเพิ่มขึ้น 190102

ภัยพิบัติทางน้ำมีแนวโน้มเพิ่มความรุนแรงและความถี่มากขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดระบบการจัดการภัยพิบัติทางน้ำเพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มความสามารถในการรับมือและฟื้นตัวจากภัยพิบัติ ซึ่งมีปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย การลดความเสี่ยงภัยแล้งในพื้นที่เกษตรน้ำฝน การบรรเทาอุทกภัยเชิงพื้นที่สำคัญอย่างเป็นระบบ และการจัดทำแผนการปรับตัวและเผชิญเหตุในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากเพื่อลดความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้น

ที่มา: Global Climate Risk Index

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย เมื่อพิจารณาจากดัชนีการรับมือกับภัยพิบัติด้านน้ำ (ระดับ) พบเป้าหมายดังกล่าวสามารถสะท้อนจากข้อมูลประกอบอื่น ได้แก่ (1) รายงาน Asian Water Development Outlook 2016 ซึ่งจัดทำโดยธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank) ประเทศไทยมีดัชนีการรับมือกับภัยพิบัติด้านน้ำปี 2559 ในระดับ 2 จาก 5 ระดับ เป็นระดับที่มีการเริ่มดำเนินการด้านความมั่นคงบางส่วน และอยู่ในลำดับที่ 19 จาก 48 ประเทศ โดยดัชนีที่ประเทศไทย

ได้คะแนนน้อยที่สุด คือ การรับมือกับภัยแล้ง ซึ่งอยู่ที่ 2.1 คะแนน จาก 5 คะแนน แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีความสามารถในการจัดการต่อภัยแล้งค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้สำหรับการเปลี่ยนแปลงหลังจากปี 2559 สามารถสะท้อนได้จาก (2) ข้อมูลคะแนน Climate Risk Index ที่จัดทำโดย Germanwatch ซึ่งเป็นการประเมินระดับของผลกระทบทั้งในแง่จำนวนผู้เสียชีวิตและความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่ประเทศต่าง ๆ ได้รับจากภัยพิบัติที่เกิดจากสภาพอากาศ ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคะแนนของประเทศไทย ในช่วงปี 2559-2561 มีแนวโน้มลดลงเล็กน้อย โดยคะแนนลดลงจาก 34 ในปี 2559 เป็น 31 ในปี 2561 ซึ่งหมายความว่าผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากภัยพิบัติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และ (3) ข้อมูลสัดส่วนประชากรที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติที่เกิดจากสภาพอากาศ ในรายงาน Sustainable Development Report 2019 ซึ่งจัดทำโดย Sustainable Development Solutions Network (SDSN) และ Bertelsmann Stiftung ระบุว่าประเทศไทยจำนวน 929 คนต่อ 100,000 คน ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติที่เกิดจากสภาพอากาศ โดยเมื่อเทียบกับประเทศในภูมิภาคอาเซียน ไทยมีจำนวนผู้ได้รับผลกระทบอยู่ในกลุ่มเดียวกับประเทศเวียดนาม มาเลเซีย และเมียนมาร์ ที่ประมาณ 1,000-1,200 คนต่อ 100,000 คน จากข้อมูลสถานการณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่อาจไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

190102

การดำเนินการที่ผ่านมา ได้ดำเนินการพัฒนาการกักเก็บระบบชลประทานและการระบายน้ำในพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการมาอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2562 ได้เริ่มดำเนินโครงการสำคัญ ดังนี้ (1) โครงการป้องกันและบรรเทาภัยจากน้ำ ซึ่งเป็นการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำและก่อสร้างระบบระบายน้ำ เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำผิวดิน เป็นต้น รวมถึงโครงข่ายเชื่อมโยงแม่น้ำลำคลอง โดยมีพื้นที่รับประโยชน์เพิ่มขึ้น 320,000 ไร่ (2) แผนงานบูรณาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยการปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำจำนวน 18 แห่ง พื้นที่ได้รับการป้องกันและลดผลกระทบ 9,238 ไร่ ประชาชนได้รับประโยชน์ทั้งหมด 2,742 ครัวเรือน และ (3) โครงการจัดทำคลังข้อมูลและโครงข่ายข้อมูลทรัพยากรน้ำระดับประเทศ เพื่อบูรณาการข้อมูลที่สำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำ และการเตือนภัย เช่น ข้อมูลองค์กรผู้ใช้น้ำ ข้อมูลปริมาณการใช้น้ำ และข้อมูลแหล่งน้ำ เป็นต้น

ประเด็นท้าทายที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศมีแนวโน้มที่จะส่งผลให้ระดับความรุนแรงและความถี่ของการเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศแบบเฉียบพลันเพิ่มสูงขึ้น และคาดการณ์ได้ยาก ซึ่งจะทำให้ความเสียหายที่เกิดจากน้ำท่วมและภัยแล้งมีแนวโน้มที่รุนแรงขึ้น นอกจากนี้ การขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจก็มีส่วนเพิ่มระดับความเสี่ยงต่อภัยพิบัติด้วย อาทิ การก่อสร้างที่กีดขวางทางน้ำ การบุกรุกแหล่งน้ำธรรมชาติ การถมคูคลอง และการตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการบรรลุเป้าหมาย นอกจากมาตรการด้านสิ่งก่อสร้างที่หน่วยงานต่าง ๆ กำลังดำเนินการเพื่อลดความรุนแรงของการเกิดน้ำท่วมและภัยแล้งแล้วนั้น การพัฒนาความสามารถของประเทศไทยในการรับมือกับภัยพิบัติทางน้ำในระยะต่อไป ควรให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นกับ (1) การบูรณาการมาตรการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงโครงสร้างอาคารในพื้นที่เสี่ยงน้ำท่วม การออกแบบก่อสร้างเส้นทางคมนาคมขนส่งไม่ให้เกิดขวางเส้นทางไหลของน้ำ โครงการส่งเสริมความร่วมมือของชุมชนในการจัดทำฝ่ายชะลอน้ำและอนุรักษ์ต้นน้ำ เป็นต้น (2) การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือแนวทางการประกอบอาชีพเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ เช่น การพัฒนาพันธุ์พืชให้สามารถต้านทานสภาพแล้งและน้ำท่วมได้ การวางแผนปลูกพืชและตารางการปลูกให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ และ (3) การเตรียมพร้อมรับมือจากเหตุการณ์ภัยพิบัติในทุกภาคส่วน เช่น การเพิ่มความสามารถในการพยากรณ์สภาพภูมิอากาศล่วงหน้าเพื่อการแจ้งเตือนภัยให้ดีขึ้น การจัดทำแผนเผชิญเหตุระดับองค์กรหรือชุมชน การวางแผนการดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถกลับมาดำเนินกิจการได้อย่างรวดเร็วหลังจากเกิดภัยพิบัติ และการพัฒนาเพิ่มช่องทางรับส่งข้อมูลที่หลากหลายเพื่อการแจ้งเตือนภัย เป็นต้น

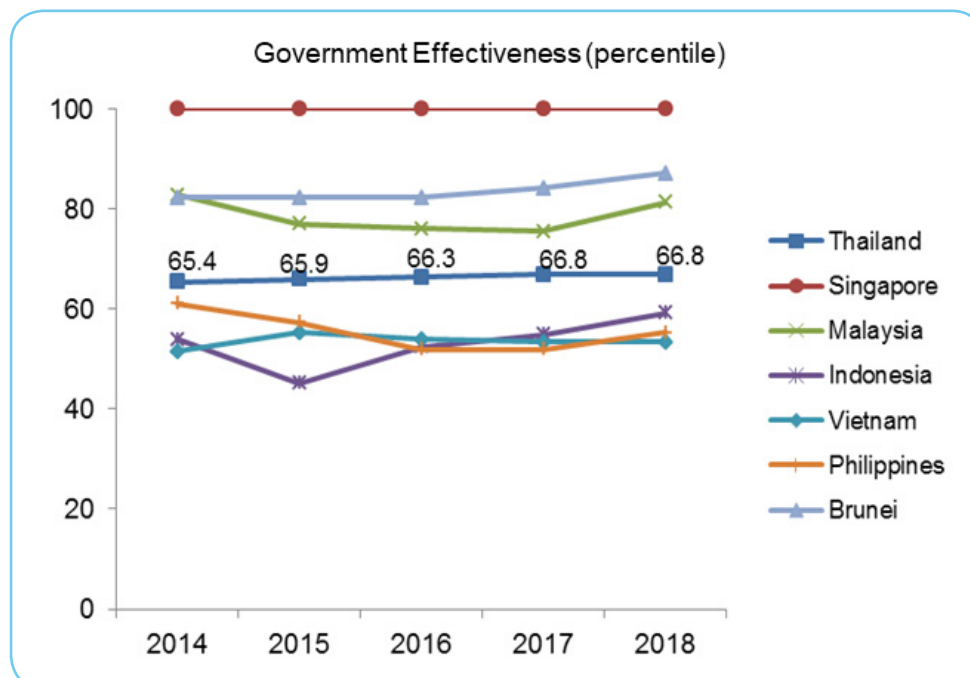
แผนแม่บทย่อย ความมั่นคงด้านน้ำของประเทศเพิ่มขึ้น

เป้าหมาย

ยกระดับธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการน้ำ เพิ่มขึ้นจากปัจจุบัน 64 คะแนน ให้เป็น 80 คะแนน

190103

น้ำจัดเป็นทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและมีอยู่อย่างจำกัดในแต่ละพื้นที่จึงต้องบริหารจัดการในเชิงลุ่มน้ำอย่างมีธรรมาภิบาลเพื่อนำไปสู่ความมั่นคงและการเพิ่มผลผลิตภาพของการใช้น้ำทั้งระบบ โดยองค์ประกอบของธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการน้ำ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในการบริหารจัดการน้ำ การมีหลักเกณฑ์ในการจัดสรรน้ำที่โปร่งใสและได้รับการยอมรับ การบริหารจัดการน้ำที่คำนึงถึงประสิทธิภาพในการใช้น้ำและการรักษาระบบนิเวศลุ่มน้ำ รวมถึงการมีระบบการติดตามผลการดำเนินนโยบายหรือโครงการด้านน้ำอย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้ ปัจจัยหลักที่จะนำไปสู่การยกระดับธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการน้ำ ประกอบด้วย การมีระบบฐานข้อมูลด้านทรัพยากรน้ำที่ทันสมัย ถูกต้อง บูรณาการเป็นมาตรฐานเดียวกัน และการพัฒนากฎหมายกฎระเบียบที่ส่งเสริมให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้น้ำและการจัดสรรน้ำที่เป็นธรรม การพัฒนาความสามารถรับมือของชุมชน

ที่มา: Asian Water Development Outlook 2016

190103

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย ธรรมชาติในการบริหารจัดการน้ำ (ระดับ) สามารถเทียบเคียงจากข้อมูลระดับประสิทธิภาพของภาครัฐของแต่ละประเทศ จากรายงาน Asian Water Development Outlook 2016 โดยธนาคารพัฒนาเอเชียที่แสดงให้เห็นว่า ประเทศที่มีระดับประสิทธิภาพของภาครัฐที่สูง มีแนวโน้มที่จะมีระดับความมั่นคงของน้ำที่สูงตามไปด้วย โดยในปี 2561 ประเทศไทยมีคะแนนระดับประสิทธิภาพของภาครัฐอยู่ในเปอร์เซ็นต์ที่ 66.8 เพิ่มขึ้นจาก 65.4 ในปี 2557 ทั้งนี้ในปี 2561 ประเทศในอาเซียนที่มีอันดับดีกว่าประเทศไทยมี 3 ประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ (100) บรูไน (87.0) และมาเลเซีย (81.3) จากสถานการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มที่ดีขึ้นและความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายที่กำหนด

การดำเนินการที่ผ่านมา การดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายในช่วงปี 2561-2562 ประกอบด้วย (1) การประกาศใช้ พ.ร.บ. ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อบูรณาการเกี่ยวกับการจัดการน้ำ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ และสิทธิในน้ำ รวมทั้งจัดให้มีองค์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับองค์กรผู้ใช้น้ำซึ่งสะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบร่างกฎหมายลำดับรอง 11 ฉบับ ตาม พ.ร.บ. ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งจะช่วยสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา น้ำท่วมและน้ำแล้ง โดยกฎหมายลำดับรองทั้ง 11 ฉบับ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การคัดเลือกองค์กรด้านบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับองค์กรผู้ใช้น้ำ รวมทั้งการบริหารจัดการความเสี่ยงและการดำเนินการในภาวะน้ำแล้งหรือภาวะน้ำท่วม ที่ประกอบด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดค่าทดแทนการใช้น้ำ หรือค่าชดเชยความเสียหายต่อทรัพย์สิน จากการใช้น้ำที่ดินหรือสิ่งก่อสร้าง เพื่อการป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำแล้งและภาวะน้ำท่วม (2) การจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ.2561 - 2580) เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาทรัพยากรน้ำของประเทศ และเป็นแผนที่นำทางให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติภารกิจหน้าที่ได้อย่างสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และ (3) การจัดทำบัญชีแหล่งน้ำของประเทศเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการบริหารจัดการน้ำ

ประเด็นท้าทายที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย ความท้าทายที่สำคัญ คือ การรวบรวมและจัดการข้อมูลที่เป็นต่อการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ เช่น ข้อมูลความต้องการใช้น้ำในแต่ละช่วงเวลาที่มีความทันสมัย และการเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้องด้านน้ำทั้งหมดเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบเพื่อการใช้งานที่รวดเร็วขึ้น เป็นต้น รวมทั้งการปรับปรุงกฎหมายด้านน้ำให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และการออกกฎหมายรองที่สำคัญ อาทิ กฎหมายด้านการชลประทาน อนุบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตใช้น้ำ การจัดเก็บค่าน้ำ และการจัดสรรน้ำ

ข้อเสนอแนะเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ควรเร่งรัดการจัดทำฐานข้อมูลในระดับลุ่มน้ำที่ครอบคลุมข้อมูลพื้นฐานด้านน้ำ และการดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำที่เชื่อมโยงกับการจัดการน้ำระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และเพื่อให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการดำเนินงานในระดับลุ่มน้ำและมีการจัดการน้ำระดับชุมชนที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ควรเร่งปรับปรุงกฎหมายด้านน้ำที่ล้าสมัย และเร่งประกาศใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง อาทิ กฎหมายว่าด้วยการอนุญาตใช้น้ำ กฎหมายว่าด้วยการจัดเก็บค่าน้ำ และกฎหมายว่าด้วยการจัดสรรน้ำ เพื่อให้มีกฎหมายด้านน้ำที่ส่งเสริมการใช้น้ำอย่างประหยัด การใช้น้ำซ้ำ การใช้น้ำบำบัดแล้วอย่างมีประสิทธิภาพ

แผนแม่บทย่อย การเพิ่มผลิตภาพของการน้ำทั้งระบบ ในการใช้น้ำอย่างประหยัด อนุรักษ์ และสร้างมูลค่า เพิ่มจากการใช้น้ำให้ทัดเทียมกับระดับสากล

เป้าหมาย

ระดับความมั่นคงด้านน้ำในเขตเมืองเพิ่มมากขึ้น 190201

แนวโน้มการขยายตัวและความหนาแน่นเพิ่มขึ้นของเมืองส่งผลต่อความมั่นคงของน้ำ โดยความมั่นคงด้านน้ำในเขตเมืองหมายถึง ความครอบคลุมของระบบประปาในเขตเมือง การมีระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียในเขตเมือง และความสามารถของเมืองในการรับมือกับน้ำท่วม เพื่อให้บรรลุการเพิ่มผลิตภาพจึงต้องอาศัยการขยายเขตพื้นที่การให้บริการประปาในเขตเมือง การขยายความครอบคลุมและเพิ่มประสิทธิภาพของระบบบำบัดน้ำเสียในเมือง ระบบการใช้น้ำบำบัดแล้ว การพัฒนาระบบป้องกันน้ำท่วม ระบบพักน้ำ และระบบระบายน้ำเพื่อลดความรุนแรงจากน้ำท่วม

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย เมื่อพิจารณาจากระดับความมั่นคงด้านน้ำในเขตเมือง สามารถเทียบเคียงจากข้อมูลรายงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รายงาน Asian Water Development Outlook 2016 ซึ่งจัดทำโดยธนาคารพัฒนาเอเชีย พบว่าประเทศไทยมีดัชนีความมั่นคงด้านน้ำในเขตเมืองในปี 2559 อยู่ที่ระดับ 1 จาก 5 ระดับ ซึ่งใกล้เคียงกับเป้าหมายแผนแม่บทย่อยที่กำหนดไว้ที่ระดับ 1.5 โดยดัชนีที่ประเทศไทยได้คะแนนน้อยที่สุด คือ ความสามารถในการรับมือกับน้ำท่วม ซึ่งได้คะแนน 1 จากคะแนนเต็ม 5 ในขณะที่ดัชนีการให้บริการระบบประปาในเขตเมือง ประเทศไทยได้คะแนน 3 จากคะแนนเต็ม 5 นอกจากนี้ Sustainable Development Report 2019 ซึ่งจัดทำโดย Sustainable Development Solutions Network (SDSN) และ Bertelsmann Stiftung ระบุว่าประชากรในเขตเมืองของประเทศไทยที่เข้าถึงบริการน้ำประปาคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 83.9 ซึ่งเป็น

อันดับ 4 ของอาเซียน รองจากสิงคโปร์ (ร้อยละ 100) บรูไน (ร้อยละ 99.6) และมาเลเซีย (ร้อยละ 98.5) สำหรับระบบบำบัดน้ำเสียรวม ในปี 2562 ประเทศไทยมีระบบบำบัดน้ำเสียรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ อยู่ระหว่างการก่อสร้าง และชะลอโครงการออกไป รวมถึงที่ยังไม่ได้มีการรับมอบ จำนวนทั้งหมด 105 แห่ง ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 4 ของจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเทศบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สัดส่วนของประชากรที่เข้าถึงบริการน้ำดื่ม

1	Singapore	100
2	Brunei	99
3	Malaysia	99
4	Thailand	84
5	Vietnam	78
6	Laos	73
7	Cambodia	72
8	Philippines	59
9	Myanmar	52
10	Indonesia	25

ที่มา: Asian Water Development Outlook 2016

190201

รูปแบบพิเศษทั่วประเทศ นอกจากนี้ จำนวนพื้นที่ชุมชนที่มีระบบป้องกันน้ำท่วมเพิ่มขึ้นจาก 77 ชุมชนในพื้นที่ 32 จังหวัด ในปี 2559 เป็น 157 ชุมชนในพื้นที่ 53 จังหวัด ในปี 2562

การดำเนินการที่ผ่านมา หน่วยงานของรัฐได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการขยายเขตพื้นที่จ่ายน้ำ และการพัฒนาระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสีย ตลอดจนระบบป้องกันน้ำท่วม โดยในช่วงปี 2562 ได้เริ่มก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อขยายพื้นที่การให้บริการน้ำประปา โดยการวางท่อประปาขยายเขตพื้นที่ให้บริการ ความยาวท่อรวม 100 กิโลเมตร ซึ่งจะครอบคลุมผู้ใช้น้ำรายใหม่จำนวน 0.26 ล้านราย รวมถึงการก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ชุมชนเมืองหลายพื้นที่ ตัวอย่างเช่น ระบบระบายน้ำหลักเพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ชุมชนเมืองชุมพร ระบบป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ชุมชนเมืองชัยภูมิ และระบบป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ชุมชนสุโขทัย เป็นต้น

ประเด็นท้าทายที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย การอพยพประชากรจากชนบทสู่เมือง ทำให้เมืองมีแนวโน้มเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จึงเป็นความท้าทายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการให้ทันกับการเติบโตของเมือง ทั้งการจัดหาแหล่งน้ำต้นทุนเพิ่มเติมและการขยายระบบประปาเพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของกิจกรรม

ทางเศรษฐกิจ การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและการบริหารจัดการเพื่อรองรับปริมาณน้ำเสียที่เพิ่มขึ้น การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ รวมทั้งการควบคุมไม่ให้มีการบุกรุกแหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่กีดขวางทางไหลของน้ำ

ข้อเสนอแนะเพื่อการบรรลุเป้าหมาย การพัฒนาระดับความมั่นคงด้านน้ำในเขตเมือง นอกจากการพัฒนา ระบบน้ำดิบ น้ำประปา การระบายน้ำ และการจัดการน้ำเสียแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการกำกับดูแลการขยายตัวของเมือง ทั้งที่อยู่อาศัย พื้นที่ธุรกิจ และโครงสร้างพื้นฐาน ให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับผังเมือง ผังน้ำ ไม่กีดขวางทางน้ำธรรมชาติ และสอดคล้องกับการพัฒนาระบบและโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำดิบ ประปา การระบายน้ำเสีย พักน้ำ รวมถึงการปรับปรุงอัตราค่าใช้น้ำประปาและค่าบริการบำบัดน้ำเสียให้สะท้อนต้นทุนที่แท้จริง เพื่อให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ และลดปริมาณการใช้น้ำและการเกิดปริมาณน้ำเสียที่ไม่จำเป็น และการหาแหล่งเงินลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ

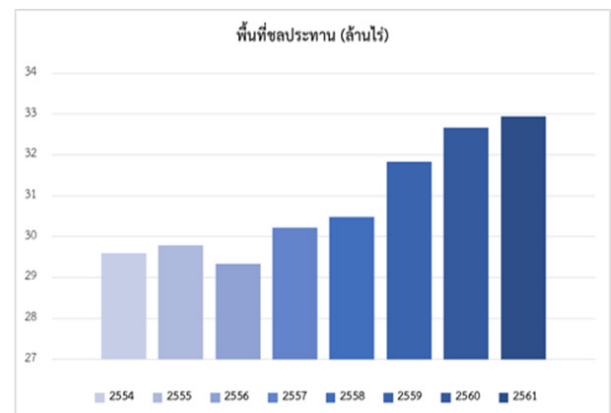
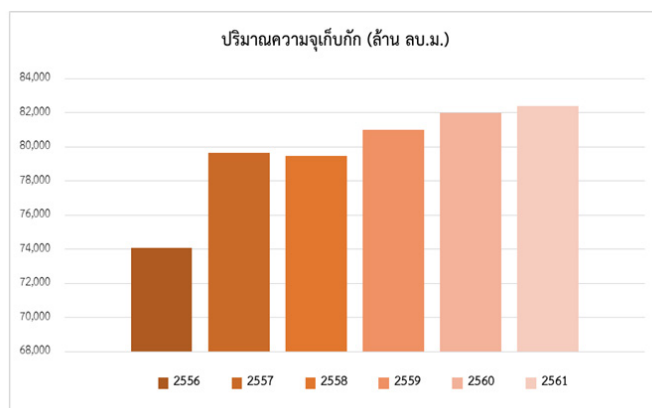
แผนแม่บทย่อยใน การใช้น้ำอย่างประหยัดและสร้างมูลค่า
เพิ่มจากการใช้น้ำระดับความมั่นคง / ผลผลิตจากการใช้น้ำ

เป้าหมาย

ระดับความมั่นคงด้านน้ำ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

190202

กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ของไทยจำเป็นต้องใช้น้ำในการดำเนินการ อาทิ ภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ โดยความมั่นคงด้านน้ำเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ การมีปริมาณน้ำที่เพียงพอเพื่อสนับสนุนการผลิต และการใช้น้ำที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีปัจจัยหลักสู่การบรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย การพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนเพื่อให้เพียงพอต่อการเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำด้วยการนำเทคโนโลยีที่ประหยัดน้ำมาใช้ในภาคการผลิต และการใช้มาตรการเพื่อจัดการความต้องการใช้น้ำ

ที่มา: กรมชลประทาน

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย ระดับความมั่นคงด้านน้ำเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สามารถเทียบเคียงข้อมูลจากรายงาน Asian Water Development Outlook 2016 ซึ่งจัดทำโดยธนาคารพัฒนาเอเชีย ประเทศไทยมีดัชนีความมั่นคงด้านน้ำเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจในปี 2559 อยู่ในระดับที่ 4 (15.7 คะแนน) โดยอยู่ในลำดับที่ 3 จาก 48 ประเทศ เป็นรองเพียงสิงคโปร์ และออสเตรเลีย สำหรับในช่วงปี 2559 ถึง 2561 ประเทศไทยมีแนวโน้มของแหล่งน้ำต้นทุนที่เพิ่มขึ้น โดยมีปริมาณความจุเก็บกักน้ำชลประทานทั้งประเทศเพิ่มขึ้น 1,414 ล้าน ลบ.ม. จาก 80,998 ล้าน ลบ.ม.ในปี 2559 เป็น 82,412 ล้าน ลบ.ม.ในปี 2561 และพื้นที่ชลประทานทั้งประเทศเพิ่มขึ้นจากเดิม 31.8 ล้านไร่ เป็น 32.9 ล้านไร่ แสดงแนวโน้มการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงด้านน้ำเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

190202

การดำเนินการที่ผ่านมา การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายในช่วงปี 2561-2562 ส่วนมากเป็นการดำเนินการก่อสร้างเพื่อเพิ่มแหล่งน้ำต้นทุน ประกอบด้วย การพัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำชลประทานและระบบส่งน้ำ เช่น โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยชันพร้อมระบบส่งน้ำ จังหวัดน่าน และโครงการระบบส่งน้ำ อ่างเก็บน้ำห้วยวังกวางโตน จังหวัดเลย เป็นต้น รวมถึงการปรับปรุงฟื้นฟูพัฒนาแหล่งน้ำนอกเขตชลประทานเพื่อตอบสนองความต้องการใช้น้ำในพื้นที่เกษตรน้ำฝน และรักษาสมดุลระบบนิเวศและพื้นที่ชุ่มน้ำ จำนวน 810 แห่ง และการขุดเจาะบ่อบาดาลจำนวน 31,222 บ่อ ซึ่งช่วยให้มีปริมาณน้ำเพิ่มขึ้น 858 ล้าน ลบ.ม. พื้นที่รับประโยชน์ 1.6 ล้านไร่

ประเด็นท้าทายที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย ความท้าทายสำคัญ คือ การสร้างความร่วมมือของผู้ใช้น้ำในการจัดการด้านอุปสงค์การใช้น้ำ และการพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนขนาดใหญ่แห่งใหม่ เนื่องจากพื้นที่ที่เหมาะสมมักตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าไม้หรือพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งต้องมีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม การสร้างการยอมรับในพื้นที่ และกระบวนการก่อสร้างที่รัดกุม นอกจากนี้ การพัฒนาแหล่งน้ำทางเลือก อาทิ บ่อบาดาลขนาดใหญ่ ยังขาดข้อมูลการสำรวจพื้นที่ที่มีศักยภาพสำหรับการขุดเจาะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการบรรลุเป้าหมาย การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย หน่วยงานภาครัฐควรร่วมกับผู้ใช้น้ำในการดำเนินโครงการและมาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การบริหารจัดการด้านอุปสงค์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ ทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ เช่น การนำน้ำเสียที่บำบัดแล้วกลับมาใช้ใหม่ การพัฒนานวัตกรรมขั้นสูงเพื่อผลิตเครื่องสุขภัณฑ์ประหยัดน้ำ การรณรงค์เรื่องประหยัดน้ำ เป็นต้น รวมถึงการพัฒนาฐานข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการใช้น้ำของประเทศ เพื่อประโยชน์ในการติดตามประเมินผล และการสนับสนุนให้เกษตรกร ซึ่งภาคเกษตรเป็นภาคที่ใช้น้ำจำนวนมาก ปรับเปลี่ยนเพาะปลูกไปปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย และมีมูลค่าเพิ่มสูง ปรับเปลี่ยนช่วงเวลาการเพาะปลูก เป็นต้น นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐควรศึกษาทางเลือกในการพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนที่มีศักยภาพ อาทิ การกักเก็บน้ำใต้ดิน การเติมน้ำใต้ดิน การผันน้ำระหว่างลุ่มน้ำ

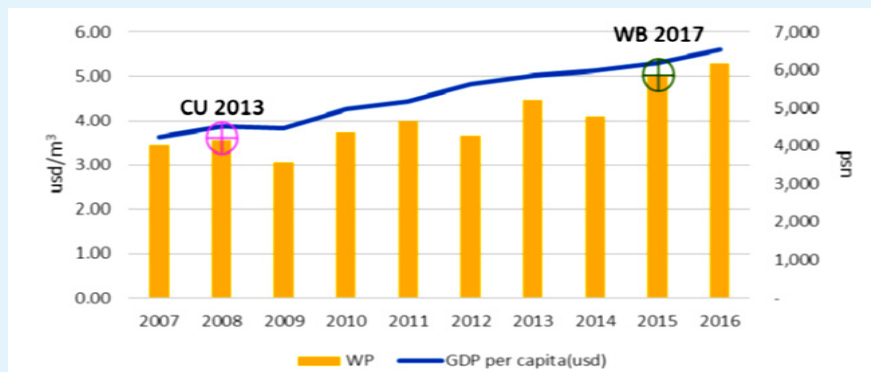

แผนแม่บทย่อยใน การใช้น้ำอย่างประหยัดและสร้างมูลค่า
เพิ่มจากการใช้น้ำระดับความมั่นคง / ผลผลิตจากการใช้น้ำ

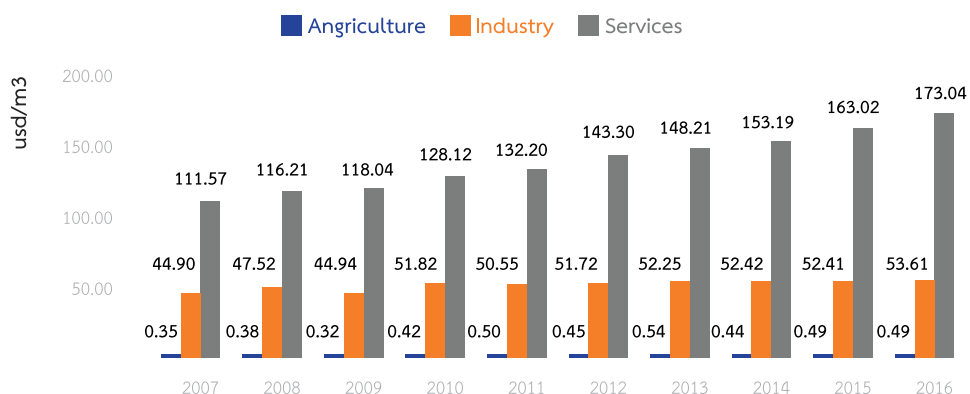
เป้าหมาย ผลผลิตจากการใช้น้ำเพิ่มขึ้น 190203

ผลผลิตจากการใช้น้ำ หมายถึง มูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการใช้น้ำหนึ่งหน่วย ซึ่งผลผลิตจากการใช้น้ำจะเพิ่มขึ้นได้ด้วยการใช้น้ำที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือการเพิ่มมูลค่าของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีการใช้น้ำ โดยปัจจัยหลักที่ต้องดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ได้แก่ การจัดการด้านความต้องการเพื่อลดการใช้น้ำที่ไม่จำเป็น การลดการสูญเสียในระบบส่งน้ำ และการนำน้ำเสียกลับมาใช้ใหม่

ผลผลิตจากการใช้น้ำของไทย (WP)
และผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว (GDP per capita)

ผลผลิตจากการใช้น้ำรายภาคการผลิต

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

190203

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย เมื่อพิจารณาจากดัชนีผลิตภาพจากการใช้น้ำ (บาท/ลูกบาศก์เมตร) สามารถสะท้อนผลจากรายงานการศึกษาโครงการวิเคราะห์สถานะของความมั่นคงด้านน้ำผลิตภาพจากน้ำ และภัยพิบัติเพื่อใช้ในการจัดทำแผนแม่บทโดยเฉพาะด้านน้ำ จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พบว่าผลิตภาพด้านน้ำของประเทศไทยในปี 2559 อยู่ที่ 5.3 ดอลลาร์สหรัฐต่อ ลบ.ม. เพิ่มขึ้นจากปี 2554 ซึ่งอยู่ที่ 4.0 ดอลลาร์สหรัฐต่อ ลบ.ม. ทั้งนี้ ภาคการผลิตที่มีผลิตภาพในการใช้น้ำสูงที่สุด คือ ภาคบริการ รองลงมาคือ ภาคอุตสาหกรรม และภาคการเกษตร ตามลำดับ โดยในปี 2559 ภาคบริการมีผลิตภาพจากการใช้น้ำเท่ากับ 173 ดอลลาร์สหรัฐต่อ ลบ.ม. ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมและภาคการเกษตรมีผลิตภาพจากการใช้น้ำเท่ากับ 54 และ 0.5 ดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้ ภาคบริการยังมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพการใช้น้ำสูงที่สุด โดยเพิ่มขึ้นร้อยละ 31 ในช่วงปี 2554-2559 ในขณะที่ผลิตภาพการใช้น้ำในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 6 ส่วนผลิตภาพการใช้น้ำในภาคการเกษตรลดลงเล็กน้อยในช่วงเดียวกัน ข้อมูลสถานการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผลิตภาพการใช้น้ำมีแนวโน้มปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การดำเนินการที่ผ่านมา การดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายในช่วงปี 2561-2562 มีทั้งการดำเนินงานที่อาจช่วยเพิ่มผลิตภาพจากการใช้น้ำในภาคการเกษตร และการลดปริมาณการสูญเสียน้ำในระบบประปา โดยการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ การจัดทำแปลงเรียนรู้เกษตรอัจฉริยะ ซึ่งมีระบบการควบคุมการให้น้ำอัจฉริยะรวมถึงเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เพื่อเป็นต้นแบบให้เกษตรกรได้ศึกษาและนำไปปรับใช้ การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก ซึ่งในปี 2561 ได้สนับสนุนให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนจากการปลูกข้าวซึ่งใช้น้ำมาก ไปทำประมง ปศุสัตว์ ปลูกพืชเศรษฐกิจ และเกษตรผสมผสาน ซึ่งใช้น้ำน้อยกว่าเป็นพื้นที่มากกว่า 257,000 ไร่ การส่งเสริมการปลูกข้าวแบบเปียกสลับแห้ง ซึ่งสามารถลดปริมาณการใช้น้ำได้ถึงร้อยละ 30-50 เมื่อเทียบกับการปลูกข้าวแบบปกติ และการปรับปรุงท่อจ่ายน้ำและท่อบริการที่ชำรุดของการประปาส่วนภูมิภาค ความยาวประมาณ 1,200 กิโลเมตร เพื่อลดอัตราการสูญเสียจากร้อยละ 30 ให้อยู่ในระดับไม่เกินร้อยละ 20

190203

ประเด็นท้าทายที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารอุปโภคบริโภค ความท้าทายที่สำคัญในการบริหารอุปโภคบริโภคผลิตภาพจากการใช้น้ำเพิ่มขึ้น คือ การสร้างความร่วมมือของผู้ใช้น้ำในการจัดการด้านอุปสงค์การใช้น้ำ ศักยภาพของการรวบรวมและบำบัดน้ำเสียที่มีจำกัดยังส่งผลให้การนำน้ำเสียกลับมาใช้ใหม่ รวมทั้งการประเมินความก้าวหน้าในการเพิ่มผลิตภาพจากการใช้น้ำ

ข้อเสนอแนะเพื่อการบริหารอุปโภคบริโภค การดำเนินการเพื่อเพิ่มผลิตภาพจากน้ำในระยะต่อไปควรเร่งรัดการขยายและเพิ่มประสิทธิภาพของระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อนำน้ำกลับในใช้ประโยชน์ รวมทั้งควรสนับสนุนให้มีแสดงข้อมูล Water footprint ของสินค้าและบริการ เพื่อให้ผู้บริโภคได้ทราบถึงปริมาณการใช้น้ำที่แฝงอยู่ในการผลิตสินค้าและบริการชนิดนั้น ๆ ซึ่งจะกระตุ้นให้ผู้ผลิตเห็นความสำคัญของการนำเทคโนโลยีที่ช่วยประหยัดน้ำมาใช้ในกระบวนการผลิตมากขึ้น นอกจากนี้ ควรเร่งรัดการจัดทำฐานข้อมูลปริมาณการใช้น้ำที่ครอบคลุมทุกกิจกรรมหลักทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นประโยชน์ในการติดตามประเมินผล

แผนแม่บทย่อย การอนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำลำคลอง และแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ

เป้าหมาย

190301

แม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศมีระบบนิเวศและทัศนียภาพที่ดีที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน

มุ่งเน้นการพิสูจน์แนวเขตลำน้ำสาธารณะ การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ซึ่งปัจจัยหลักที่ต้องดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ได้แก่ การจัดการและแก้ไขปัญหาการรุกรานแนวเขตแม่น้ำ ลำคลอง และแหล่งน้ำธรรมชาติ การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำในทุกมิติ เช่น ด้านการระบายน้ำ ความสามารถในการเก็บกักน้ำ และคุณภาพน้ำ เป็นต้น

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย เมื่อพิจารณาจากดัชนีสัดส่วนของพื้นที่ลำคลอง พื้นที่ลำน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ ที่ได้รับการฟื้นฟู (ร้อยละของพื้นที่เป้าหมาย) ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายของการดำเนินการไว้ จึงได้เทียบเคียงจากการดำเนินงานตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 32/2560 เรื่อง การบรรเทาความเสียหายให้แก่ประชาชนในกรณีปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่วงล้ำลำแม่น้ำ ซึ่งเปิดโอกาสให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองสิ่งปลูกสร้างที่ล่วงล้ำลำน้ำ ซึ่งสร้างก่อนที่ พ.ร.บ. การเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2560 บังคับใช้ โดยไม่ได้รับ

ผลการพิจารณาสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับการแจ้งตามคำสั่ง กสช. ที่ 32/2560	จำนวน	การดำเนินการของกรมเจ้าท่า	
อนุญาต	59,132	ออกใบอนุญาตและขึ้นทะเบียน	
ไม่อนุญาต	7,892	ออกคำสั่งทางปกครองให้เจ้าของดำเนินการรื้อถอนทั้งหมด	
ไม่ได้อยู่ในอำนาจของกรมเจ้าท่า	19,882	อุทธรณ์คำสั่ง 4,794	ไม่อุทธรณ์ 3,098
รวม	86,906		

ที่มา: กรมเจ้าท่า

อนุญาต หรือได้รับอนุญาตแต่ปลูกสร้างไม่เป็นไปตามที่แจ้งต่อกรมเจ้าท่า ปรากฏว่ามีสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับการแจ้งจำนวนทั้งสิ้น 86,906 หลัง ซึ่งกรมเจ้าท่าได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ขึ้นทะเบียนจำนวน 59,132 รายการ ไม่อนุญาตจำนวน 7,892 รายการ ที่เหลือเป็นสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจของกรมเจ้าท่า โดยกรมเจ้าท่าได้แจ้งหน่วยงานที่เป็นเจ้าของพื้นที่ให้เข้าไปดำเนินการแล้วจำนวน 19,882 รายการ สำหรับสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ได้รับอนุญาตจำนวน 7,892 รายการ มีรายการที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคำอุทธรณ์และอยู่ในขั้นตอนการฟ้องคดีปกครองจำนวน 4,794 รายการ และรายการที่ผู้แจ้งต้องดำเนินการรื้อถอนจำนวน 3,098 รายการ ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความท้าทายอย่างมากในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศมีระบบนิเวศและทัศนียภาพที่ดี

190301

การดำเนินการที่ผ่านมาของหน่วยงานภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายในช่วงปี 2561-2562 หน่วยงานได้ดำเนินการ เช่น การฟื้นฟูลำน้ำโดยการขุดลอกเพื่อรักษาสภาพลำน้ำตามธรรมชาติ และเพิ่มพื้นที่หน้าตัดในการระบายน้ำธรรมชาติ และการพัฒนาชุมชนริมลำน้ำเพื่อแก้ปัญหาการก่อสร้างที่อยู่อาศัยริกลำน้ำ รวมทั้งการสำรวจสิ่งล่องลำน้ำทั่วประเทศ ดังนี้ (1) การขุดลอกแม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน แม่น้ำชี แม่น้ำมูล แม่น้ำเลย แม่น้ำสงคราม แม่น้ำท่าจีน และทะเลสาบสงขลา รวมระยะทางประมาณ 130 กิโลเมตร (2) การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวและคลองเปรมประชากร โดยการก่อสร้างที่อยู่ใหม่ที่มั่นคงและถูกกฎหมายให้กับชุมชน และ (3) การสำรวจเพื่อจัดทำแผนที่และรายละเอียดของสิ่งล่องลำน้ำครอบคลุมแม่น้ำสายต่าง ๆ และชายฝั่งทะเลเป็นระยะทางรวม 4,748 กิโลเมตร (4) การดำเนินการปรับปรุงทัศนียภาพริมคลองเปรมประชากร คลองลาดพร้าว และคลองโอ่งอ่าง

ประเด็นท้าทายที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย การพัฒนาแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติให้มีระบบนิเวศและทัศนียภาพที่ดี มีความท้าทายที่สำคัญคือ การบังคับใช้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด การตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งน้ำ ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่ริมน้ำและการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ รวมทั้งการสร้างการตระหนักรู้ต่อการอนุรักษ์ บำรุงรักษาระบบนิเวศ และสุนทรียภาพทางธรรมชาติ

ข้อเสนอแนะเพื่อการบรรลุเป้าหมาย หน่วยงานภาครัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนควรร่วมกันดำเนินโครงการและมาตรการที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำ ลำคลอง และแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น โครงการจัดระเบียบพื้นที่ริมน้ำเพื่อประโยชน์สาธารณะและการท่องเที่ยว โครงการฟื้นฟูลำน้ำโดยให้ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการวางแผน มาตรการยกเว้นโทษผู้บุกรุกลำน้ำเพื่อจัดระเบียบ เป็นต้น

